
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

KONVENCIOKON TÚLMUTATÓ MŰVÉSZET

Acs József (képzőművészeti kismonográfia). Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1986

Ha Acs József művészetére keresnénk jelzőket, akkor valahogy így kezdenénk: kísérletező, kutató, állandó kételyekkel küzdő és megküzdő, nyugtalan, jövőbe forduló... és még hosszasan sorolhatnánk. Kísérletező művész, mondtuk az imént. S minden kísérlete roppant tanulságos. Elsősorban önnönmagának. Hogy ismét továbbléphessen, a képzőművészet egy olyan vidékére, amely Acs életének nyolcadik évtizedében sem jelent okvetlenül megállapodást, hosszabb ideig tartó nyugvópontot. Acs a szó legnemesebb értelmében véve kísérletező művész, tántoríthatatlan hittel és eredendő nyugtalansággal megáldva (vagy megverve). S ez az alkati sajátossággá vált tulajdonsága taszítja újabbnál újabb képzőművészeti kalandokba. Acs jóformán fél évszázada harcol az igaz önkifejezésért és ábrázolásért. Nem nyugszik, nem adja meg magát soha. Az uniformizálás, a mások által rákényszerített sors ellenében teremti meg a sajátját.

Ezt a szakadatlan küzdelmet, ezt az alkotásban eltöltött öt évtizedet próbálja összefogni, megmagyarázni, bemutatni a most megjelent Acs-monográfia, a Forum képzőművészeti kiskönyvtárának újabb kötete. Három szerző három bevezetője előzi meg a gazdag képanyagot. Herczeg János személyében a kortárs vállalkozott az Acs-életmű értékelésére. Egy olyan „szemtanú”, akinek ítéletében természetesen van jelen az adott időszak társadalmi, személyes és művészeti viszonyainak ismerete, és akinél természetesen azok az esetleges elfogultságok is, amelyek a kortársnak egymással kapcsolatos véleményeit, ítéleteit jellemzik. Ám az ebből adódó problémákat kerülendő, Herczeg meg sem kísérel mérlegelni Acs életművének a jugoszláv képzőművészetben elfoglalt helyét, s nem tárgyalja azokat az összefüggéseket sem, amelyek egy ilyen, Acs-hoz hasonló, aktív újító és kora művésznemzedéke között nyilvánvalóan fennállnak. Herczeg János Ácsról közölt írásának legfőbb vonzereje abban rejlik, hogy nem a szakember, hanem az író vall benne egy kivételes kortárs kivételes életművéről.

A második írás Sziveri János tollából való. Mint a szerző maga is megjegyzi, írása „kísérlet Ács József művészi világának megközelítésére”. Sziveri már tanulmányának első mondatában leszögezi (s a későbbiek folyamán ezt még többször elismétli), hogy véleménye szerint Ács József-i festészetről, az *igazi* Ácsról csakis az 1959-es keltezésű *Nagy egektől* beszélhetünk, s ezzel összhangban a szerző főleg az 59 utáni időszakot taglalja. „Írásom célja — vallja — valamelyest megközelíteni Ács József művészi világát, adalékokat szolgáltatva művészetének jobb megértéséhez. Világszemléletét magyarázni, de nem világnézetet vagy világképet.” Sziveri célkitűzései részben váltak valóra. A tárgyalt képzőművészeti opust a művészetfilozófia oldaláról megközelítve Sziveri valóban tett jónéhány érdekes észrevételt, újakat, s olyanokat, amelyek közismertek, de ezeket újra hangsúlyozni egy ilyen kiadványban mindenképpen kívánatos. („En Ácsot — ellentétben jó néhány kritikussával — kizárólag racionális alkatnak tartom és festését is egyfajta racionális festészetnek tekintem. (...) Ácsnak a lényeg kutatása, a belső igazság keresése a »szenvedélye«. Az ember lényegét kutatja, miközben akaratlanul szemben találja magát a struktúra kérdésével is: vajon a lényeg vagy a struktúra a fontosabb-e? Arra a végkövetkeztetésre jut, hogy maga a lényeg is csak a struktúrában nyeri el jelentőségét, tehát alárendelt szerepe van, vagyis a lényeg is csak egyik komponense a struktúrának. A struktúra előnyösebb, mert mindent magába foglalhat.”) Egy életmű teljes bemutatásánál azonban nem kimondottan előnyös, ha a szerző csak a pálya csúcspontjaira tér ki, s nem annak egészére, összes lényeges momentumaival (nemcsak a művészet szempontjából sikeres pillanatokat ideértve) egyetemben. Ezzel korántsem kívánom elmarasztalni Sziveri sok tekintetben figyelemre méltó eszmefuttatását, amely bizonyos tisztázatlanságok („ezek az irányzatok — századunkban — 68 után kulmináltak, tehát valamiféle kiüresedett, apolitikus pillanatban” — a 68-at közvetlenül követő időszak szerintem még korántsem nevezhető apolitikusnak) és fésületlen megfogalmazások (pl. a tanulmány 7. pont alatti részében Ács „egyik tipikus” alkotásáról szól, amelynek címét annak minden közismert jellemzője ellenére sem ártott volna legalább zárójelben közölni) ellenére valóban értékes adalékokkal szolgál Ács művészi világának megértéséhez. Pusztán hiányolom a dolgok több oldalról történő megvilágítását, amit egy ehhez hasonló monográfia elkészítésekor, egy festői (és emberi) pálya bemutatásakor talán joggal elvárhatunk. Különösen ebben az esetben, amikor a három írás nem ad egy egészet, amikor mindegyikük egy parányit kizárólagos.

Ember és művész együttes bemutatása a harmadik írás szerzőjének, Sava Stepanovnak sikerült leginkább, aki a legátfogóbb tudott lenni, életrajzi adatokkal is alátámasztotta a művészi pálya alakulását, a leginkább megközelítette az előbbieken hiányzott teljességet, ugyanakkor az ő tanulmánya az, amelyik a leginkább, s a legnagyobb pontossággal

hozzájárul Ács művészete helyének meghatározásához. Stepanov, aki felismeri (s az olvasóval is tudatja), hogy Ács alkotótevékenysége az életet és a művészetet elválasztó és széthúzó erők közepette formálódik, hogy az egész ácsi életpálya sokkal szervezesebb és párhuzamosabb folyamatokban zajlik annál, hogy tanulmánya a precíz időbeliség nyomdokain haladhatna. E tanulmány szerzője az átalakulásokat a váltást megelőző érlelődési folyamatokról szólva hangsúlyozza, s kiemeli, hogy ez az életmű nagyon is sokszólamú, s hogy a forma és motívumvilágukban eltérő periódusok sehol sem jelentenek áthidalhatatlan szakadékokat, új kezdeteket. Az egyik periódus szinte észrevétlenül megy át a másikba. Ezenkívül Stepanov az, aki (legátfogóbb lévén) hangsúlyozza Ács sokoldalúságát, s nem hagyja említés nélkül Ács írói és pedagógusi munkásságát sem (itt nem az iskolákban oktató Ácsra gondolok), ami mindenképp hozzájárul ahhoz, hogy a lehetőségekhez mérten teljes képet kapjunk az alkotóról.

A monográfia leglényegesebb része, a képanyag Ács József válogatása. Valószínűleg embere válogatja, ki mely műveket sorolta volna be e kötet illusztrációi közé, s az is bizonyos, hogy ha a képanyag terjedelme kétszer akkora lenne, akkor is támadhatna hiányérzetünk. Bölcs megoldás volt a válogatást magára a szerzőre bízni, mert ez is vall valamiről: az alkotónak műveivel, alkotói opusával szembeni viszonyulásáról.

Mindenképpen szólni kell e kötet kivitelezéséről is, számtalan boszszantó korrektori és sajtóhiba rontja e kiadvány színvonalát, amely a fentebb említett problémák ellenére is fontos hozzájárulás Ács művészetének mélyebb megismeréséhez.

P. NÁRAY Éva

FOLDRAJZINÉV-GYŰJTÉSÜNK EGY ÉVTIZEDE

Penavin Olga—Matijevics Lajos: *Gombos (Bogojevo) földrajzi neveinek adattára*. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 1984

A Gombos földrajzi neveinek adattára címlapján az 1984-es év áll, de a sokféle nyomdai, kiadási keservek folytán csak nemrég vehettük a kezünkbe, a *Vajdaság helységeinek földrajzi nevei* sorozat rendjében a tizediket, az 1975. évi első, topolyai névgyűjteményhez képest pedig a tizedik kutatási év termését.

A kis, ám a szakterület művelőinek mégis jelentős jubileum alkalmából annyit hadd mondjunk el magáról a sorozatról: része és alakítója lett a városaink és falvaink szűkebb környezetével, sajátos világával törődő